

Senecio inaequidens DC., een nieuwe Zuidlimburgse plant

door

F. ADEMA & J. MENNEMA (Rijksherbarium, Leiden)

Wie aan de Zuidlimburgse flora denkt, zal zich ongetwijfeld allereerst de kalkflora voor de geest halen. In deze speciaal aan Zuid-Limburg gewijde aflevering van *Gorteria* willen wij echter de aandacht vragen voor een nieuweling in onze flora, die zich gedurende de laatste jaren in Zuid-Limburg explosief heeft verspreid en die zich niet beperkt tot de kalkgebieden aldaar: *Senecio inaequidens* DC.

In juni 1955 werden tijdens een excursie van het Instituut voor het Vegetatie Onderzoek van Nederland (I.V.O.N.) de aan adventieven zo rijke grintgaten langs de Maas „ontdekt” (VAN OOSTSTROOM & REICHGELT, 1958). Met name die van Itteren en Grevenbicht vormden daarna jaarlijks het doel van een floristische pelgrimage, die uiteindelijk een aantal van 233 Limburgse Maasadventieven opleverde (VAN OOSTSTROOM & MENNEMA, 1972). Wolfabrieken langs de Vesdre in België werden aangewezen als de leveranciers van zaden en vruchten, die via het rivierwater vooral bij hoge waterstand de voormalige grintgaten bereikten. Na het aanbrengen van een stuw in de Maas werden de adventiefterreinen aanmerkelijk minder belangrijk, zodat in 1975 werd besloten het Maasadventievenonderzoek te Grevenbicht en Itteren te staken.

Tijdens de cursus Floristische Plantengeografie van het Rijksherbarium in 1977 is een onderzoek verricht naar deze Maasadventieven met o.m. als vraagstelling hoeveel taxa er nu vanaf de Maasoevers in Nederland zijn ingeburgerd. Een eerder uitgesproken vermoeden werd bevestigd. *S. inaequidens*... „is de enige plant, die zich vanaf de Maasoevers ook elders in Limburg heeft verspreid” (VAN OOSTSTROOM & MENNEMA, 1972).

Overigens is *S. inaequidens* (= *S. lautus* auct.) in Nederland voor het eerst gevonden in 1939 te Tilburg, bij een wolfabriek, waar hij tot 1953 werd waargenomen zonder dat van enige uitbreiding sprake was. Vanaf 1955 werd hij vrijwel jaarlijks verzameld in de grintgaten van Itteren en Grevenbicht, waar hij tot op heden nog is te vinden. Vanaf 1975 neemt het aantal meldingen van deze soort, die, naar later bleek, reeds in 1942 door L. Grégoire te Oost, gem. Eysden, aan de Maas was verzameld, sterk toe:

1975: 3 (waarvan 1 buiten Limburg)

1976: 13

1977: 14 (waarvan 2 buiten Limburg),

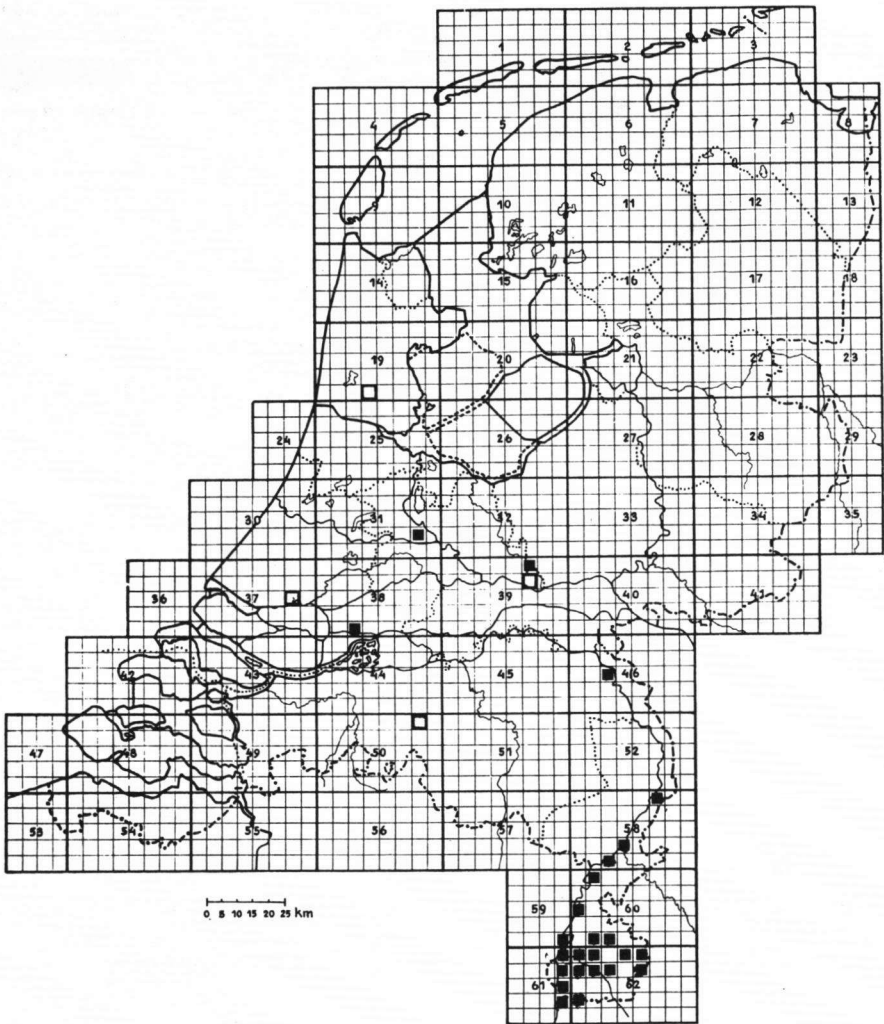

Fig. 1. De verspreiding van *Senecio inaequidens* DC. in Nederland, gebaseerd op uurhokgegevens. De open blokjes hebben betrekking op adventieve vondsten.

zodat de soort thans bekend is van 24 uurhokken en van 4 waarschijnlijk adventieve vindplaatsen (fig. 1). In Limburg ten zuiden van Grevenbicht is *S. inaequidens* na 1970 uit 14 uurhokken bekend; aldaar werd de soort in 33 kilometerhokken aangetroffen (fig. 2).

Tot voor kort was deze van oorsprong Zuidafrikaanse soort met de Nederlandse flora's niet te determineren. Eerst in de 19e druk van HEUKELS-VAN OOSTSTROOM (1977) kan men, aanvankelijk bijna uitkomende op *S. paludosus*, via de addenda op pag. 920 de plant op naam brengen:

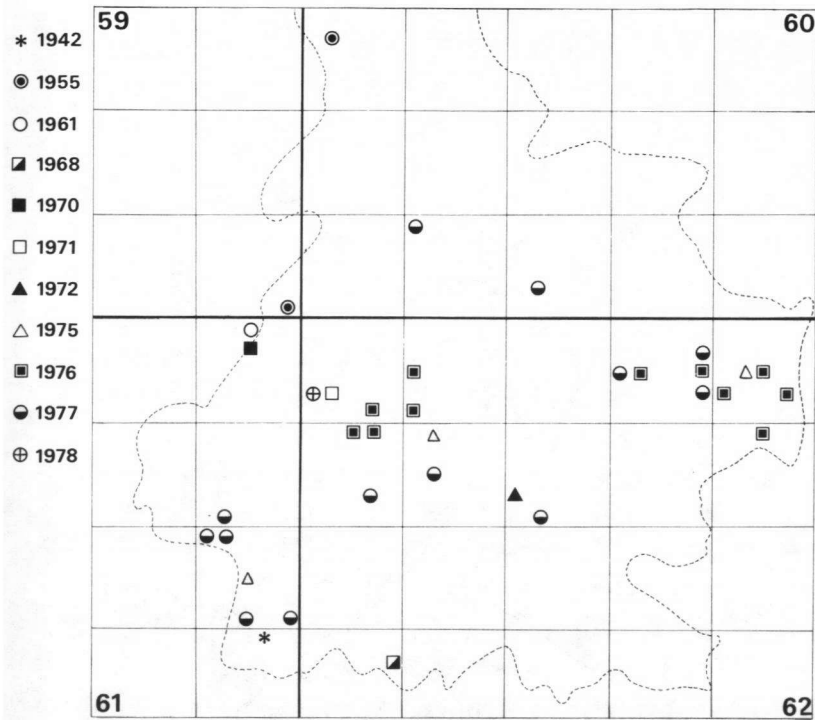

Fig. 2. De verspreiding van *Senecio inaequidens* DC. in Zuid-Limburg, gebaseerd op kilometerhokgegevens. De verschillende tekens geven de jaren aan, waarin de soort het éérst in een km-hok is gevonden.

10. Bladen lijn-lancet- tot eirond-lancetvormig, (9-)10-70 mm breed. Planten meestal niet sterk vertakt, vertakking tamelijk hoog op de stengel beginnend 10a Bladen lijn- tot lijn-lancetvormig, 1-5(-8) mm breed. Planten sterk, vanaf de voet vertakt. Stengels door enkele verheven lijnen kantig. Bladen gaafrandig of getand, met geoorde, getande voet halfstengelomvattend. Buitenomwindselblaadjes 10 of meer, vooral naar de top met een witvliezige, gefranjerde rand, $\frac{1}{4}$ tot $\frac{3}{4}$ maal zo lang als de omwindselbladen. Straalbloemen 10 tot 14, geel. 0,20-1,10. 24. Aug.-okt. Ingeburgerd, vooral in Limburg in F, L en Kr; elders in F zeer zeldz.; ook adv. Afkomstig uit Z.-Afrika. (*S. lautus* auct.) *S. inaequidens* DC.

Inmiddels is gebleken, dat *S. inaequidens* (fig. 3) ook in juni-juli en in november-december bloeiend kan worden aangetroffen.

Het is niet gemakkelijk een goede Hollandse naam voor deze nieuweling in onze flora te bedenken. De voor de hand liggende naam smalbladig kruiskruid is al „vergeven” aan *S. erucifolius*, die daarop o.i. minder aanspraak kan maken dan *S. inaequidens*. Fraai kruiskruid is zo'n subjectieve naam en Limburgs kruiskruid kan in de toekomst wellicht verwarring geven, als de soort, met de rivier mee, de provincie gaat verlaten. Ons voorstel

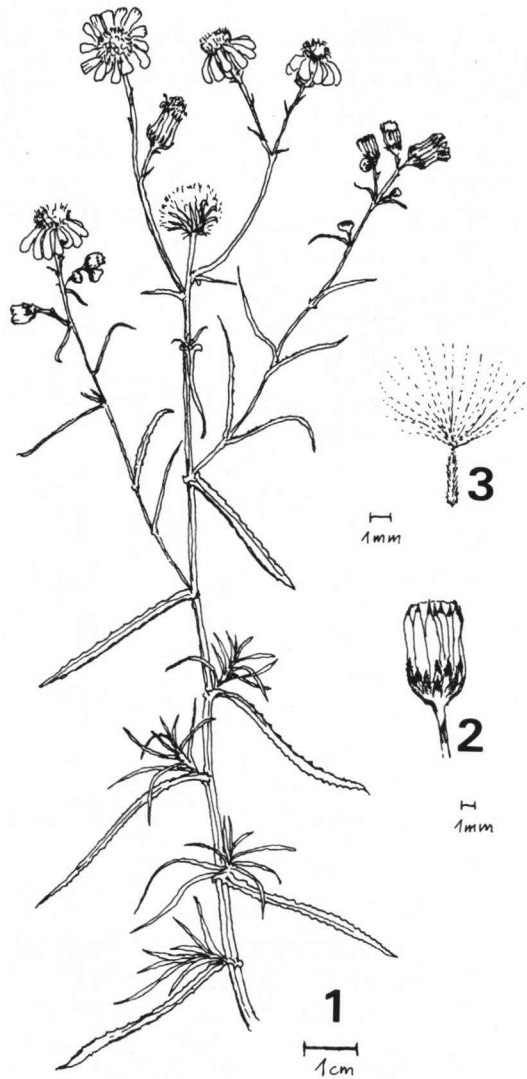

Fig. 3. *Senecio inaequidens* DC. 1. Deel van de bloeiwijze; 2. omwindsel; 3. nootje. Uit Gött. Flor. Rundbr. 11 (4).

is, maar wij geven het graag voor beter, om aan *S. inaequidens* de Nederlandse naam bossig kruiskruid te verlenen, gezien zijn uiterlijk, dat zo duidelijk van de overige Nederlandse kruiskruiden afwijkt.

ARNOLDS & VAN DER MEIJDEN (1976) plaatsten, nadat het Floristenconcilie 1975 had besloten *S. inaequidens* te rekenen tot de Nederlandse flora, deze soort in de oecologische

groep 4d (aanspoelselgordels, natte ruigten en rivierbegeleidende wilgestruwelen), omdat de meeste toen bekende vindplaatsen op rivieroeveren waren gelegen. Wij hebben de vindplaatsen vanaf 1968 opgenomen in een overzichtje (fig. 4), waaruit blijkt, dat naast de Maasoeveren deze soort vooral langs wegen en spoorwegen worden gevonden. Eén van de vinders, de heer P. L. L. Thomas (Leiden) schrijft ons: „vooral op plaatsen met een wat ruderaal karakter, open, kiezelig, min of meer sterk gestoord terrein; op de enige afwijkende plaats, beekdal op lössgrond omgeven door weilanden, blijkt de laatste jaren nogal gerommeld in verband met het sluiten van de mijnen”.

	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77
grintgat Maasoever	2	3	3	3	1	–	1	1	2	1
wegberm	1	–	–	1	1	–	–	1	3	6
spoorlijn/station						–	1	1	2	6
stortterrein						–	1	–	2	–
steenbergmijnen						–	–	1	1	1
„overigen” ¹⁾						–	–	1	2	2

Fig. 4. Overzicht van de vindplaatsen vanaf 1968 van *Senecio inaequidens* DC.

Fig. 4 doet vermoeden, dat *S. inaequidens* eerder thuis hoort in de oecologische groep 2a (planten van storingsmilieus). Dit vermoeden vindt steun in de literatuur van de omliggende landen. De flora van België (DE LANGHE, 1973), alwaar de soort al in 1920 is gevonden (MOSSERAY, 1933) en door LAMBINON (1957) als ingeburgerd wordt beschouwd, vermeldt hem van het dal van de Vesdre en de Maas van „bord des routes, sites rudéralisés”. In W.-Duitsland zijn diverse vondsten bekend uit Westfalen, vooral uit de laatste jaren, die voor HAEUPLER (1977) aanleiding waren deze soort ook in W.-Duitsland als ingeburgerd te beschouwen. Hij wekt op om in de toekomst goed op deze composit te letten „insbesondere an Fernverkehrswegen (Bahn und Strasse)”. Ook in W.-Duitsland is *S. inaequidens* reeds sinds 1922 als woadventief bekend (STIEGLITZ, 1977). Er mag o.i. niet worden verondersteld, dat de uitbreiding van de laatste jaren aldaar moet worden toegeschreven aan de Zuidlimburgse explosie.

Het blijft overigens een merkwaardige zaak, dat deze nieuwkomer in de Noordwesteuropese flora, die ook in Noord-Italië als ingeburgerd wordt beschouwd (CHATER & WALTERS, 1976), het de laatste jaren zo goed doet. Nog merkwaardiger is echter het feit, dat van de nieuwe adventieven van de ruim 230 taxa, ooit als Maasadventief in ons land gevonden, er slechts één een werkelijke aanwinst voor onze Nederlandse flora blijkt te zijn, terwijl de mogelijkheden voor vestiging in een voedselrijke, betrekkelijk concurrentievrije omgeving voor vele taxa zo optimaal leken.

Literatuur

- ARNOLDS, E. J. M. & R. VAN DER MEUDEN, 1976. Standaardlijst van de Nederlandse flora 1975. Rijksherbarium, Leiden.
 CHATER, A. O. & S. M. WALTERS, 1976. *Senecio* L., in *Flora Europaea* 4, p. 191–205. Cambridge.

¹⁾ „overigen”: dijkhelling, groeve, in gras, jonge aanplant, beekdal.

- HAEUPLER, H., 1977. Anmerkung der Redaktion. Gött. Flor. Rundbr. 11 (4), p. 98.
- HEUKELS-VAN OOSTSTROOM, 1977. Flora van Nederland, 19e druk. Groningen.
- LAMBINON, J., 1957. Contribution à l'étude de la flore adventice de la Belgique I. Adventices rares ou nouvelles pour la Belgique. Bull. Soc. Bot. Roy. Belg. 89, p. 85—100.
- LANGHE, J. E. DE, L. DELVOSALLE, J. DUVIGNEAUD, J. LAMBINON & C. VANDENBERGHEN, 1973. Nouvelle Flore de la Belgique, du Grand-Duché de Luxembourg, du Nord de la France et des Régions voisines. Bruxelles.
- MOSSERAY, R., 1936. Matériaux pour une flore de Belgique V. — Genre *Senecio*. Bull. Jard. Bot. Brux. 14, p. 57–82.
- OOSTSTROOM, S. J. VAN & J. MENNEMA, 1972. Adventieven langs de Maas in Limburg, VI. Natuurh. Maandbl. 61. p. 42–44.
- & TH. J. REICHGELT, 1958. Adventieven langs de Maas in Limburg. Natuurh. Maandbl. 47, p. 67–70.
- STIEGLITZ, W., 1977. Bemerkenswerte Adventivarten aus der Umgebung von Mettmann. Gött. Flor. Rundbr. 11 (3), p. 45–49.

Summary

The authors mention the explosive dispersal after 1970 of *Senecio inaequidens* DC., an originally adventitious Southafrican plant, in the southern part of the province Limburg. It is remarkable that this species is not only naturalised now in the Netherlands, but also near-by in Belgium and W. Germany, and in N. Italy. *S. inaequidens* has been recorded in the Netherlands in 24 hour-squares, mainly in the province Limburg, and on 4 adventitious localities (fig. 1).